

Uraim!

Azért választottunk benneteket, két lovagunkat, hogy képviseljétek ezt a megyét a parlamentben, amely a most következő március 21-én fog összeülni Oxfordban. Feljogosítottunk benneteket arra, hogy a közjó és jólét érdekében eljárjatok minden ügyben, amely felmerül, megtanácskozva ezen ügyeket a parlament többi tagjával, akiket más megyék választottak. Ezeknek az ügyeknek az intézését jó belátásotokra és becsületetekre bízom. Csak három olyan dolog van, amely olyan nyilvánvaló és kétségtelen fontossággal bír, hogy ezeket illetően kénytelenek vagyunk előzetesen utasításokat és útmutatásokat adni.

Először. Elvárjuk, hogy a végsőkig ragaszkodjatok egy olyan törvény meghozásához, amely név szerint kizárja e királyság birodalmi koronájának örökléséből a yorki herceget és minden más pápista utódot.

Másodszor. Ragaszkodjatok ahhoz, hogy összeegyeztessék az uralkodónak a parlament összehívására, berekesztésére és felosztatására vonatkozó előjoga és a nép azon joga, amely szerint évente össze kell hívni a parlamentet, hogy ott elintézzék és megvitassák azokat a fontos ügyeket és dolgokat, amelyekről sehol máshol nem dönthetnek. Ha ugyanis nincs biztosíték arra, hogy a parlament bizonyos időközönként összeül, és mindaddig folytatja üléseit, amíg az országos ügyek rendezése ezt megköveteli,¹²² akkor nem lehet másként, mint hogy törvényeink, szabadságaink, életünk és birtokaink hamarosan egyedül a fejedelem kegyétől függnek majd.

Harmadszor. Elvárjuk, hogy helyreállítsátok azt a szabadságot, amelyet atyáink a legutóbbi negyven esztendőig élveztek, tehát a testőröktől és zsoldos katonáktól való szabadság jogát, mivel egy szabad nép elidegeníthetetlen joga, hogy fizetett és felbérelt emberek nélkül, maga védelmezze uralkodóját, kormányát és törvényeit.

Végül. Bár ez a három fő kérdés a legfontosabb számunkra, még sok olyan fontos ügy van, amelyet a ti bölcs belátásotokra hagyunk, és meg vagyunk győződve arról, hogy addig nem adjátok ki pénzünket, amíg teljes biztosítékokat nem szereztetek a pápista és az önkényes hatalom ellen.

(*English Historical Documents* VIII. Ed. Andrew Browning, London, Eyre & Spottiswoode, 1953. 256–258.)

(Szakály Orsolya fordítása)

⇨ JOGOK TÖRVÉNYE (BILL OF RIGHTS, 1689)

Az angliai „dicsőséges forradalom” után III. (Orániai) Vilmos (1689–1702) és felesége, II. Mária (1689–1694) nem tekintette ugyan 1689. február 23-i megkoronázása feltételének, de elfogadta a parlament által kidolgozott Jogok nyilatkozatát (Declaration of Rights), melyet ugyanazon év augusztusában törvényként is becikkelyeztek. Az angol alkotmányosság egyik alapvető dokumentuma nem modern értelemben vett alaptörvény: törvénytelennek minősíti az előzőtt II. Jakab (1685–1689) bizonyos cselekedeteit, és óvintézkedéseket tesz, de a fő kérdések közül nem rendelkezik pl. a választási rendszer vagy a vallási tolerancia stb. részleteiről. ⇨

Törvény, mely kinyilatkoztatja az alattvalók jogait és szabadságait és megállapítja a korona öröklésének menetét

A Westminsterben összegyűlt egyházi és világi főrendek és közrendűek, akik törvényesen,

¹²² Az 1641-es hároméves törvény (lásd fenn) a restaurációval érvényét veszítette, az 1664-est pedig nem hajtották végre. Csak a dicsőséges forradalom után, 1694-ben szabályozták végérvényesen a parlament mandátumát.

maradéktalanul és szabadon képviselik e birodalom népének minden osztályát, az Úr 1689. évében, február 13-án a következőképpen megfogalmazott írásbeli nyilatkozatot terjesztették a személyükben megjelent, akkor Orániai Vilmos és Orániai Mária hercegnek, illetve hercegnének nevezett Felségek elé:

minthogy II. Jakab néhai király különböző gonosz tanácsadói, bírái és miniszterei támogatásával arra törekedett, hogy felforgassa és kiirtsa a protestáns vallást és e királyság törvényeit és szabadságjogait;

azáltal, hogy vindikálta és gyakorolta a hatalmat, hogy a parlament hozzájárulása nélkül eltekintsen a törvényektől és végrehajtsuktól, és felfüggeszse azokat;

azáltal, hogy jeles főpapokat tartóztatott le és helyezett vád alá, amiért alázatosan kérvényezték, ne várják tőlük, hogy egyetértsenek ezen állítólagos hatalommal;¹²³

azáltal, hogy nagypecsétjével ellátott utasítást adott ki és foganatosított a Biztosok Egyházügyi Bírósága nevű törvényszék felállítására;

azáltal, hogy a felségjogra hivatkozva máskor és más módon szedett be adót a korona használatára, mint ahogy azt a parlament jóváhagyta;

azáltal, hogy békeidőben, a parlament hozzájárulása nélkül állandó hadsereget gyűjtött és tartott fenn e királyságban, és törvényellenesen katonákat szállásoltatott be;

azáltal, hogy számos jó alattvalót lefegyverzett, csak mert protestánsok, miközben a pápistáknak törvényellenesen fegyvert és állásokat adtak;

azáltal, hogy megsértette a parlamenti képviselők megválasztásának szabadságát;

azáltal, hogy a Királyi Ítélszék előtt olyan ügyekben folytatott eljárást, melyekben csak a parlament illetékes, továbbá más önkényes és törvénytelen eljárásokkal;

és minthogy az utóbbi években elfogult, korrupt és alkalmatlan személyeket küldtek ki, hogy peres ügyekben esküdként szolgáljanak, s különösen hogy felségsértési perekben számos esküdt nem volt szabad birtokos;

és túlzott összegű óvadékot követeltek bűnügyekben vád alá helyezett személyektől, hogy kijátsszák az alattvalók szabadságáért alkotott törvényeket;

és túlzott mértékű bírságokat szabtak ki;

és törvénytelen és kegyetlen büntetéseket róttak ki;

és számos adományt és ígéretet tettek bírságok és elkobzások alapján, mielőtt vétkesnek nyilvánították és elítélték volna a személyeket, akiken ezeket be kellett hajtani;

ami mind kifejezetten és közvetlenül ellenkezik a birodalom ismert törvényeivel, státútumaival és szabadságjogaival;

s minthogy II. Jakab királyt lemondatták és így a trón megüresedett, Őfelsége Orániai Vilmos (akit a Mindenható Isten kegyesen eszközözül választott, hogy megszabadítsa e királyságot a pápizmustól és az önkényuralomtól) meghívta (az egyházi és világi főrendek, valamint a közrendűek néhány vezetője tanácsára) a protestáns világi és egyházi főrendeket, és felszólította a grófságokat, városokat, egyetemeket, községeket és az öt kikötőt, hogy válasszák meg képviselőikre azokat a személyeket, akiket helyénvalónak tartanak a parlamentbe küldeni, s mindezek gyűljenek össze üléselésre Westminsterben 1689. január 22-én a célból, hogy olyan rendet alkossanak, amelyben vallásukat, törvényeiket és szabadságaikat nem fenyegeti többé a felforgatás veszélye, miután a választásokra annak rendje és módja szerint sor került.

Ezután az említett egyházi és világi főrendek és a közrendűek, meghívólevelükből, illetve megválasztásukból következően, a nemzet egészének szabad képviselőiben össze-

¹²³ Az előző bekezdésben említett jogkört II. Jakab többek között arra használta fel, hogy felfüggeszse az eskütörvény hatályát (Declaration of Indulgence – engedékenységi nyilatkozat, 1688 május), így katolikus híveit hivatalhoz juttathassa. A lépés ellen William Sancroft canterburyi érsekkel (1617–1693) tiltakozó hét anglikán egyházi vezetőt börtönbe vetettek.

gyűlvén, komoly megfontolás tárgyává tették az említett cél eléréséhez a legalkalmasabbnak tetsző eszközöket, s először is (ahogy hasonló esetekben azt őseik rendszerint cselekedték) ősi jogaik és szabadságaik megvédése és megerősítése érdekében kijelentik,

hogy a törvények és végrehajtásuk királyi tekintély alapján, parlamenti hozzájárulás mellőzésével gyakorolt felfüggesztésének állítólagos hatalma törvényellenes;

hogy a törvényektől vagy végrehajtásuktól királyi tekintély alapján való eltekintés állítólagos hatalma, ahogy ezt a közelmúltban gyakorolták, törvényellenes;

hogy az Egyházügyi Biztosok Bíróságának felállítására vonatkozó utasítás és valamennyi egyéb hasonló utasítás és törvényszék törvényellenes és káros;

hogy a felségjogra hivatkozva a korona részére adót beszedni a parlament jóváhagyása nélkül, vagy hosszabb időre, vagy más módon, mint az jóváhagyatott, törvényellenes;

hogy az alattvalóknak jogukban áll a királyhoz kérvénnyel fordulni, és az emiatt történő vádemelés, illetve letartóztatás törvényellenes;

hogy békeidőben a királyság területén állandó hadsereget gyűjteni vagy fenntartani, hacsak a parlament nem adja hozzájárulását, törvényellenes;

hogy a protestáns alattvalóknak az önvédelem céljára, rangjuknak megfelelően és ahogy a törvény megengedi, jogukban áll fegyvert viselni;

hogy a parlament tagjainak megválasztása szabadon kell hogy történjék;

hogy a parlamenti szabad szolás és viták ügyében semmiféle parlamenten kívüli bíróság nem emelhet vádat és nem folytathat eljárást;

hogy tilos túlzott összegű óvadékot követelni, túlzott mértékű bírságot kiszabni és kegyetlen vagy szokatlan büntetést kiróni;

hogy az esküdteket annak rendje-módja szerint kell lajstromozni és kiválasztani, és azoknak az esküdteknek, akik felségsértési ügyekben járnak el és ítékeznek, szabad birtokosnak kell lenniük;

hogy törvényellenes és érvénytelen minden adomány és ígéret, melynek alapja még el nem ítélt személyekre kirótt bírság vagy elkobzás;

és hogy a panaszok orvoslása és a törvények megjavítása, megerősítése és megtartása érdekében gyakran kell parlamentet tartani.

S mint kétségbevonhatatlan jogaikra és szabadságaikra, a fentiekre együttvéve és külön-külön igényt tartanak, követelik őket és ragaszkodnak hozzájuk, miként ahhoz is, hogy az előbbieken említett semmiféle nyilatkozat, ítélet, cselekedet vagy eljárás, mely a népre nézve sérelmes, a jövőben ne szolgálhasson precedensként vagy példaként. Jogaik e követelésekor különösen buzdítólag hatott Őfelsége Oránia hercegeinek deklarációja, mint e jogtalanságok hiánytalan orvoslásának egyetlen eszköze. Mivel éppen ezért teljesen megvannak győződve arról, hogy Őfelsége Oránia hercege beteljesíti megszabadításukat, melyet mostanáig előmozdított, s továbbra is megvédelmezi őket az itt kinyilvánított jogaik megsértésétől és a vallásuk, jogaik és szabadságaik ellen irányuló egyéb merényletektől, a Westminsterben összegyűlt egyházi és világi főrendek és közrendűek úgy határoztak, hogy Vilmos és Mária, Oránia hercege és hercegnéje nyilváníttassék Anglia és Írország meg a hozzájuk tartozó birtokok királyává és királynéjává, hogy a nevezett herceg és hercegné életük, illetve kettejük közül a túlélő élete végéig bírja a nevezett királyságok és területek koronáját és királyi méltóságát, és hogy közös életük folyamán a nevezett herceg és hercegné nevében kizárólag a nevezett Orániai herceg joga legyen a királyi hatalom egyedüli és teljes gyakorlása, és haláluk után e királyságok és birtokok koronája és királyi méltósága szálljon a nevezett hercegné utódaira, ilyen utódok hiányában Annára, Dánia hercegnőjére és utódaira, ilyen utódok hiányában pedig a nevezett Orániai herceg utódaira. S az egyházi és világi főrendek és közrendűek fohászkodnak, hogy a nevezett herceg és hercegné mindezt kegyeskedjék elfogadni. (...)

Őfelségeiknek tetszett, hogy mindez törvényként nyilváníttassék ki, és fektetessék

le a jelen parlament tekintélyével, és maradjon örök időkre a birodalom törvénye; így mind-
ezt a nevezett Felségek a parlamentben összegyűlt egyházi és világi főrendek és közrendű-
ek tanácsával, hozzájárulásával és tekintélyével törvényként kinyilvánították és lefektették.

(*English Historical Documents* VIII. Ed. Andrew Browning, London, Eyre & Spottis-
woode, 1953. 122–128.)

(Kontler László fordítása)

↪ ANGOL TRÓNÖRÖKLÉSI TÖRVÉNY (ACT OF SETTLEMENT, 1701)

*Már az 1688-as „dicsőséges forradalomra” is nagyrészt azért volt szükség, mert II. Ja-
kab fiának megszületése kockára tette a „protestáns öröklést”, azt, hogy Jakab halála után
automatikusan leánya, Mária hercegnő (1689–1694) és annak férje, Orániai Vilmos
(1689–1702) vegye át a trónt. Miután ezt az 1688–1689-es fordulat biztosította, a kirá-
lyi pár és az őket követő Anna hercegnő (a majdani I. Anna, 1702–1714) gyermektelen-
sége miatt ismét új megoldás után kellett nézni, hogy meghiúsítsák a Stuart-családfán elő-
nyösebb helyzetű, de katolikus jelöltek – II. Jakab (1685–1689) fia, James Edward Stu-
art (1688–1766) mellett Jakab unokahúga, Anna Mária és II. Viktor Amadé savoyai
herceg (1675–1730) gyermekei – támasztotta igényeket. A protestáns és a spanyol örökös-
ödési háborúban Anglia szövetségeseiként fellépő braunschweig-hannoveri ház (I. Jakab
unokája, Zsófia hercegnő és utódai) kiválasztása a vérségi elv igen szabad értelmezését
jelentette; s mivel a trónöröklési törvény emellett további korlátokat rótt az uralkodóra,
méltán tekintik a „forradalmi rendezés” (revolution settlement) részének. ↪*

Törvény a királyi hatalom további korlátozására és az alattvalói jogok és szabadsá-
gok jobb biztosítására

Mínthogy felséged és áldott emlékezetű, néhai kegyes úrasszonyunk, Mária királyné ural-
kodásának első évében parlamenti törvénybe (...) iktatták, kimondták és lefektették, hogy
Anglia, Franciaország és Írország királyságainak és a hozzájuk tartozó birtokoknak a ko-
ronája és királyi kormányzata Felségedet és a mondott néhai királynét illeti meg, amíg
mindkettőn életben vannak, aztán kettejük közül a túlélőt, és Felséged és a mondott ki-
rályné halála után a mondott korona és királyi kormányzás szálljon testének örökösére,
ha pedig ilyen nincs, akkor ő királyi felségére, Annára, Dánia Hercegnőjére és testének utó-
daira, s ha ilyen sincs, akkor Felséged testének utódaira; továbbá törvénybe iktatták, hogy
minden olyan személy, aki (...) a pápista vallás híve vagy pápista személlyel házasságra lép,
kizáratik, s e törvény által örökre megfosztatik e birodalom s Írország és a hozzájuk tar-
tozó birtokok koronájának öröklésétől, birtokától és élvezetétől, (...) a koronának a pro-
testáns ágon való örökítése érdekében mi, Felséged alázatos és hű alattvalói, a jelenlegi par-
lamentben összegyűlt egyházi és világi főrendek valamint közrendűek kérjük Felségedet,
hogy iktattassék törvénybe és nyilváníttassék ki, (...) hogy a fenséges Zsófia hannoveri
hercegnő és választófejedelem asszony, a fenséges Erzsébet hercegnő, néhai cseh királyné,
boldog emlékezetű szuverén urunk, I. Jakab király leányának leánya, nyilváníttassék Ang-
lia, Franciaország, Írország és a hozzájuk tartozó birtokok birodalmi koronája következő
örökösének a protestáns ágon. (...)

III. Mínthogy nélkülözhetetlen és szükséges néhány további rendelkezés meghozata-
lala azért, hogy vallásunk, törvényeink és szabadságaink Őfelsége és Anna, Dánia herce-
gnője halála után – egyikük testének sem lévén utódai – is megtartassanak, iktattassék tör-
vénybe a legmagasabb Királyi Fenség által, a parlamentben összegyűlt egyházi és világi lor-
dok és a közrendűek tanácsára és beleegyezésével, s ugyanazok hatalmával:

Hogy bárki kerüljön ezentúl a korona birtokába, csatlakozzék úrvacsora által a törvényileg hivatalossá tett Anglikán Egyházhoz.

Hogy ha a korona és e birodalom legelső méltósága olyan személyre száll, aki nem az Angol Királyság szülötte, ez a nemzet a parlament hozzájárulása nélkül nem kötelezhető arra, hogy olyan birtokok vagy területek védelméért háborúzzon, amelyek nem tartoznak az angol koronához.

Hogy akikre ezentúl a korona száll, a parlament hozzájárulása nélkül nem hagyhatják el Angliát, Skóciát vagy Írország területét.

Hogy a jelen törvényben foglalt korlátozások hatályba lépésétől kezdődően minden, a királyság jó és helyes kormányzásával kapcsolatos ügy és dolog, amely az ország törvényei és szokásai szerint a Titkos Tanács hatáskörébe tartozik, kizárólag ott tárgyalasson, és az ilyen jellegű határozatok a Titkos Tanács hozzájárulásával hozassanak és írassanak alá.

Hogy az említett korlátozások hatályba lépésével senki, aki nem Angliában, Skóciában, Írországban vagy a hozzájuk tartozó birtokokon született (ideértve azt az esetet is, ha honosították, kivéve, ha angol szülőktől született), nem lehet tagja sem a Titkos Tanácsnak, sem a parlament bármely házának, nem lehet polgári vagy katonai tisztsége vagy bizalmi állása, nem bérelhet földet sem ő, sem megbízottja.

Hogy nem lehet az alsóház tagja olyan személy, aki a királynak hivatalban vagy jövedelmező állásban szolgál, vagy a koronától járadékot húz.

Hogy miután az említett korlátozások hatályba lépnek, a bírák megbízatása legyen *quam diu se bene gesserint*, és biztosítsák számukra fizetés, de a parlament két házában kívánalmára legyenek törvényesen elmozdíthatók.

Hogy a parlament alsóházának vádemelése ellenében ne lehessen Anglia nagypecsétjével kegyelemért folyamodni.

IV. És minthogy Anglia törvényei az alattvalókat születésüktől fogva megilletik, mindegyik királynak és királynőnek, aki a birodalom trónjára kerül, az említett törvények szerint kell kormányoznia azt, és a tisztviselőknek e törvényeket kell szolgálniuk; a világi és egyházi lordok és a közrendűek alázatosan kérik, hogy a birodalom mindazon törvényei és statútumai, amelyek biztosítják a nép vallását, jogait és szabadságjogait és a már hatályban lévő egyéb törvények és statútumok, amelyek e tárgyban születtek, legyenek jóváhagyva és megerősítve, s tegye ezt Őfelsége a világi és egyházi lordok és a közrendűek beleegyezésével és tanácsára és ezek hatalmánál fogva.

(*English Historical Documents* VIII. Ed. Andrew Browning. London, Eyre & Spottiswoode, 1953. 129–134.)

(Kontler László fordítása)

☞ XIV. LAJOS EDIKTUMA (1701)

XIV. Lajos király (1643–1715) alábbi, 1701. decemberi ediktuma engedélyezi, hogy a nemesek előjogaik elvesztése nélkül folytassanak nagykereskedelmi tevékenységet. A Jean-Baptiste Colbert (1619–1683) által szorgalmazott merkantilista gazdaságpolitika alapvető tétele volt, hogy a kereskedelmi forgalom volumenét – következésképp az ebből remélhető hasznot is – minél több hazai vállalkozó és tőke bevonásával kell növelni. Erre irányult az alábbi rendeletben idézett, 1669 augusztusában Saint-Germain-en-Laye-ben kiadott királyi ediktum is, amely a nemességet is (nagy)kereskedelmi tevékenységre ösztönözte. (S. T. P.) ☞

(...) országunk kereskedelmének felvirágoztatására fordított nem szűnő figyelmünk nyomán felismertük, hogy mekkora haszon háramlik az államra azon alattvalóink szorgalmából, akik becsülettel űzik a kereskedelmi tevékenységet. Mindig is úgy tekintettünk a nagy-